

Ordre og kommandoer i græske hære

af Adam Schwartz

Alle hære er nødt til at have et kommandosystem for at kunne fungere: hvis ikke soldaterne kan udføre officerernes ordre i takt, samtidig og uden tøven, risikerer man uorden, sammenstød og panik. Antikkens græske hære var selvfølgelig ikke nogen undtagelse fra denne regel, men vore kilder er for det meste påfaldende tavse. En årsag kan være, at historieforfatterne, skønt deres hovedinteresse i reglen er krig, gerne interesserer sig for de 'store linier', og de få detaljer, de giver om sådanne emner, er derfor noget, man nærmest støder på rent en passant.

En anden meget væsentlig årsag kan være, at græske hære, i hvert fald i arkaisk og klassisk tid, helt overvejende var borgerhære: med undtagelse af det gennemmilitariserede Sparta og eventuelle lejesoldathære opererede man ikke med stående hære, men udskrev borger-soldater, hvergang det var nødvendigt, dvs. når staten kom i krig. Disse borgere, hvad enten de var hoplitter eller andre troppetyper, var hovedsageligt bønder eller i hvert fald mænd med fuldtidsarbejde af en eller anden art. Kun et mindretal har været så rige, at de har været 'lediggængere', og det har derfor ikke været muligt eller rentabelt at holde fast eksercits så ofte, som det var nødvendigt, hvis hæren skulle være veltrænet.

En tredje årsag kan være den, at hoplitslag, den væsentligste militære konfrontationsform fra ca. 700 til ca. 340, var overordentligt primitive affærer. Så snart de to falankser var sat på rette kurs mod hinanden, var der ikke meget plads tilovers til taktiske finesser. Der var med andre ord simpelthen ikke brug for særlig mange kommandoer. Det var muligvis godt det samme. Fra den sene militærtekniske forfatter Arrian har vi en glimrende beskrivelse af støjniveauet på en antik slagmark:

Der er så mange faktorer på slagmarken, der forhindrer en i at høre ordre: bulderet fra våbnene, opmuntringer, som soldaterne råber til hinanden, de såredes skrig, hestetrampen fra rytterdelinger, der rider forbi, hestenes vrinsken og støj fra trosbærere, der løber til og fra. Det er derfor nødvendigt at træne hæren i også at opfatte visuelle signaler. Men selv disse er i nogle situationer vanskelige at opfatte: hvis det er tåget, eller en stor støvsky er blevet trampet op; hvis solen skinner en i ansigtet, eller det sner kraftigt eller regnen pisker ned fra oven; eller hvis man er på et sted med tætte træer, eller der er bakker i vejen, sådan at signalerne ikke er synlige for hele falanksen.¹

1. Arr. *Takt.* 27.3-4. Onas. 26 anbefaler, at feltråb og ordre ledsages af vink eller tegn givet med hænder eller våben.

På samme måde leverer Thukydid nærmest tilfældigt et guldkorn om det kaos, der herskede på slagmarken, da han vil beskrive forvirringen ved en større træfning om natten:

Det, som sker ved dagslys, har de kæmpende selvfølgelig en bedre fornemmelse af; men selv dér har den enkelte jo næppe nogen klar fornemmelse af andet end, hvad der foregår lige omkring ham selv. Og ved kamp om natten (og denne var den eneste mellem to større styrker i denne krig), hvordan skulle man da kunne vide noget som helst med sikkerhed?²

Signaler blev derfor i reglen givet med trompeten (σάλπιγξ).³ Vi har kendskab til seks forskellige trompetsignaler: til våben, reveille, indtag kampposter, stille, til angreb, retræte.⁴ Så snart (trompet)signalet til fremrykning havde lydt, begyndte hoplitterne at marchere fremad; og det var også på dette tidspunkt, de begyndte at synge paianen.⁵ Efter alt at dømme var marchsignalet samtidig signal til at sænke spydene. Kyros' græske lejevær simulerede et angreb til ære for deres arbejdsgiver i 401: "Da trompeten lød, hævede de skjoldene, fældede spydene og marcherede fremad". Senere, under en virkelig træfning, er der på forhånd givet ordre til, at hoplitterne skal marchere indtil trompeten lyder, og først da sænke deres spyd. Indtil da bar hoplitterne spydet på højre skulder, ganske som i den moderne udgave 'gevær på skulder' (gver pååååu - skl).⁶

Hvis hoplitterne kunne koordinere deres bevægelser, når ordren 'fæld spydene!' blev givet, kunne det være et frygtindgydende syn, som når Plutarch levende udmaler den græske falanks ved Plataiai: "På et øjeblik kom falanksen til at se ud som ét stort rasende vildt dyr, der rejser børster, idet det beslutter sig for at kæmpe; og det gik op for barbarerne, at de skulle møde mænd, der ville kæmpe til døden."⁷ Derimod var en nervøs fumlen med våbnene et sikkert tegn på, at fjendens nerver ikke holdt. Den athenske strateg Iphikrates undlod engang at møde fjenden, selvom hans egne mænd var i overtal: "Selvom [eller 'fordi'] der var så mange soldater, kunne de hverken fælde spydene på én gang eller synge paianen i kor. Da jeg gav ordren 'Fæld spydene!', kunne man kun høre tænderklapren, ikke våbenraslen!"⁸

En verbal kommando, som vi imidlertid støder på ofte nok, er θέσθαι (τὰ) ὄπλα, hvilket

2. Thuk. 7.44.1; cf. 5.68.2.

3. Thuk. 6.69.2; cf. 6.32.1; Xen. *An.* 3.4.4, 4.2.1, 4.2.7, 4.4.22, 5.2.14, 6.5.25, 7.4.16; Ain. Takt. 9.1, 22.3.

4. Krentz "The *Salpinx* in Greek Battle" i V.D. Hanson (ed.) *Hoplites. The Classical Greek Battle Experience* (London 1991) 110-120. pp. 114-116.

5. Eur. *Herakl.* 830-831; Xen. *An.* 6.5.27.

6. Xen. *An.* 1.2.14-17, 6.5.27.

7. Plut. *Arist.* 18.2.

8. Polyain. 3.9.8.

betyder at sætter skjoldene ned: altså lade dem glide af armen og læne dem op ad knæene, så man kan samle dem op igen i en fart – noget lignende det moderne ‘gevær ved fod.’⁹ Så velkendt var denne ‘rør’-stilling, at strategen Chabrias ved en bestemt lejlighed kunne vise sin foragt for den fremrykkende fjende ved at lade sine mænd holde denne stilling langt længere end det var normalt.¹⁰ Typisk nok er denne kommando netop beregnet til at blive givet uden for slagtrummen: hvis man partout ville give verbale ordrer under selve kampen, var den normale metode at lade ordren gå fra mand til mand ned igennem rækkerne: selv i den spartanske hær, hvor ordrer så vidt muligt var verbale, var man nødt til at lade mændene i hver enkelt kompagni eller *ἐνωμοτία* (ca. 25 mand) gentage ordrer.¹¹ Nogle gange påstås det dog i kilderne, at råb fra ‘menige’ hoplitter i geledet kunne høres af strategen; men disse tilfælde er så også før selve sammenstødet og dermed før den værste larm:¹² det er betegnende nok, at noget af det, der allermest demoraliserede spartanerne på Sphakteria i 425, var den kendsgerning, at de i larmen ikke kunne høre officerenes ordrer (*ὕπὸ δὲ τῆς μείζονος βοῆς τῶν πολεμίων τὰ ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔσακούοντες*).¹³

Det er derfor småt med overleverede ordrer. Faktisk skal man helt frem til de såkaldte ‘taktikere’ fra senhellenistisk tid, som man desværre med lige så stor ret kunne kalde skrivebordsgeneraler. For de tre taktikere – Arrian, Ailian og Asklepiodotos – er taktik i høj grad en teoretisk udfoldelse, måske endda nærmest en gren af filosofien. Ikke desto mindre er de af en vis interesse i nogle forbindelser – således gengiver f.eks. Asklepiodotos en række ordrer og eksercitskommandoer, som givetvis har været almindeligt anvendt i de makedonske hære, sandsynligvis endda i uforandret form: kommandosproget i Makedonien var langt hen ad vejen græsk, ganske som det i Danmark var tysk langt op i 1700-tallet. Det er også værd at bemærke, at disse kommandoer, såfremt de er ægte, netop har været brugt i en langt større og mere kompleks type hær, der krævede samarbejde imellem flere våbenarter samt disciplinerede og professionelle soldater, nemlig den makedonske.

Asklepiodotos bemærker, at kommandoerne bør være kortfattede og tydelige (*σύντονα καὶ ἀναμφίβολα*) for at undgå forvirring. Derfor bør man ikke kommandere *κλῖναι ἐπὶ δόρυ*,

9. Hdt. 1.62.3, 5.74.2, 9.52; Thuk. 2.2.4bis, 4.44.1, 4.68.3, 4.90.4, 4.91, 4.93.3, 5.74.2, 7.3.1, 7.83.5, 8.25.4, 8.93.1bis; Xen. *An.* 1.5.14, 1.5.17, 1.6.4, 1.10.16, 2.2.8, 2.2.21, 4.2.16, 4.3.17, 4.3.26, 5.2.8, 5.2.19, 5.4.11, 6.1.8, 6.5.3, 7.1.22bis, *Hell.* 2.4.5, 2.4.12, 3.1.23bis, 4.5.8, 5.2.40, 5.3.18, 5.4.8, 6.4.14, 7.3.9, 7.5.22; Diod. Sic. 11.5.4, 12.66.2, 14.105.2, 18.26.4, 18.61.1, 20.42.5, 20.88.8.

10. Diod. Sic. 15.32.5; Polyain. 2.1.2

11. Xen. *Lak. pol.* 11.6, 13.4-5, 13.9.

12. Thuk. 5.65.2; Xen. *Hell.* 4.2.22.

13. Thuk. 4.34.3.

men derimod ἐπὶ δόρυ κλῖναι ('højre om!', da spydet – δόρυ – jo bæres i højre hånd). I modsat fald risikerer man, at nogle af soldaterne gør ordren færdig for sig selv og begynder at dreje af til venstre. Det er i den forbindelse værd at bemærke, at man jo også på moderne sprog nævner siden først: 'right turn!', 'rechts um!', 'højre om!', endda i en grad, så ordstillingen nogle gange bliver helt forvreden ('about face!'). Vi må ligeledes antage at antikke kommandoer, som deres moderne modstykker, bestod af to dele, en indholdsberende og en eksekutiv. Dette er af stor betydning i de tilfælde, hvor ordet for den ønskede retning også er eksekutiv, fx 'Giv agt! se tiiiiiiil - venstr!', men 'Giv agt! se til - hydr!', hvor soldaterne allerede ved, at det langt udtrukne 'til' betyder det, at det drejer sig om venstre. Alt dette kan vi ikke længere rekonstruere og formentlig var eksercits i moderne forstand heller ikke dyrket som et højere skoleridt. Kommandoerne er som følger:

παράστηθι ἐπὶ τὰ ὄπλα.

ὁ σκευοφόρος ἀποχωρεῖτω τῆς φάλαγγος.

ἡσυχία δὲ ἔστω καὶ προσέχετε τῷ παραγγέλματι.

ὑπόλαβε τὴν σκευήν·

ἀνάλαβε.

διάστηθι.

ἀνάλαβε τὸ δόρυ.

στοίχει, ζύγει, παρόρα ἐπὶ τὸν ἡγούμενον.

ὁ οὐραγὸς ἀπευθυνέτω τὸν ἴδιον λόχον.

συντήρει τὰ ἐξ ἀρχῆς διαστήματα.

ἐπὶ δόρυ κλῖνον, πρόαγε, ἔχου οὕτως.

τὸ βάθος διπλασίαζε, ἀποκατάστησον.

τὸ βάθος ἡμισίαζε, ἀποκατάστησον.

τὸ μῆκος διπλασίαζε, ἀποκατάστησον.

τὸν Λάκωνα ἐξέλισσε, ἀποκατάστησον.

ἐπίστρεφε, ἀποκατάστησον.

ἐπὶ δόρυ περίσπα, ἀποκατάστησον ἢ ἐπικατάστησον

Parat ved våbnene! Til våben!

Trosbærerne uden for falanksen!

Stille! Læg mærke til ordren!

Våben fat!

Saml våbnene op!

Hold afstand!¹⁴

Spyd på skulder!

I række! I geled! Hold øje med chefen!

Geledchefer, ret jeres kompagnier ind!

Indtag den oprindelige afstand!

Højre om! Fremad! Holdt!

Dobbelt geledafstand! Udgangsstilling!¹⁵

Halv geledafstand! Udgangsstilling!

Dobbelt rækkeafstand! Udgangsstilling!

Spartansk kontramarch! Udgangsstilling!

Omkring! Udgangsstilling!

Halv omgang til højre! Udgangsstilling!¹⁶

14. Formentlig som 'til højre ret' nu om dage.

15. ἀποκατάστησον oversættes af LSJ som 'as you were', dvs. at når ordren er udført indtages samme position som før.

16. Askl. 12.11.